

Prožívání smrtelnosti extrémními kajakáři

Filip Kořínek¹, Jan Busta^{2*}

¹ Pražská vysoká škola psychosociálních studií, Praha, Česká republika

² Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

Copyright: © 2021 F. Kořínek, & J. Busta. Toto je open access článek vydaný pod Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Východiska: Teoretický pohled na extrémní sporty převážně vychází z předpokladu, že účast v nich je zapříčiněna potřebou vyhledávání rizik (thrill seeking) a silných zážitků (sensation seeking). Nicméně metodologie postavena s tímto předsudkem může vést k výsledkům nevztahujícím se k žité zkušenosti sportovců. **Cíle:** Hlavním cílem tohoto výzkumu bylo prostřednictvím fenomenologicko-hermeneutického kvalitativního přístupu zmapovat, zda a jakým způsobem čeští extrémní kajakáři prožívají smrtelnost v celkovém kontextu jejich sportu. **Metodika:** Pro sběr dat byla zvolena metoda polostrukturovaného dotazování (9 mužů a jedna žena věnující se extrémnímu kayakingu, ve věku 21–42 let). Data byla analyzována prostřednictvím Tematické analýzy. **Výsledky:** Z výzkumu vyplývá, že respondenti vnímají svou smrtelnost skrze bohatost fenoménu extrémního kayakingu, zejména ovšem skrze zkušenosti s bezprostředním ohrožením života členů kajakářské komunity. Množství pozitivních zkušeností, které jim extrémní jízda na kajaku přináší, je vede k neustálé snaze o minimalizaci rizik pro možnost v jejich sportu (resp. životním stylu) pokračovat.

Klíčová slova: Extrémní sport, kajak, kayaking, smrtelnost, riziko

Úvod

Extrémní kayaking řadíme mezi extrémní sporty, což znamená, že spadá do okruhu akčních a dobrodružných sportů sestávajících z nenapodobitelného vztahu mezi člověkem a jeho prostředím s exkluzivní nabídkou percepčních a pohybových zážitků, vedoucí k existenciální reflexi a seberealizaci, uchopenou skrze život člověka (Brymer, Feletti, Monasterio, & Schweitzer, 2019). Extrémní sporty bývají označovány také jako sporty rizikové, přičemž rizikem je myšlena potenciální ztráta něčeho cenného. „Riziko představuje nebezpečí nezdaru, nějaké ztráty, fyzické újmy (zranění), duševní újmy, nebezpečí v emoční stránce (strach), intelektové či sociální nebezpečí (nevědomost, trapná situace), nebo finanční nebezpečí (ztráta nebo zničení vybavení) umocněné velikostí této ztráty“ (Kirchner, 2009, s. 29). Za extrémní je potom považována jízda na kajaku provozovaná ve vodním terénu o mezinárodně standardizované úrovni obtížnosti divoké vody WW (white water) V–VI, přičemž tyto vodní terény jsou klasifikovány jako mimořádně těžké (extrémní peřeje, válce, víry a vodopády), se signifikantně zvýšeným rizikem

zranění, vážného zranění, topení i utonutí (Kračmar, Bílý, & Novotný, 1998).

V posledních dekadách bývá upozorňováno na transcendentní, spirituální přesah extrémních sportovních aktivit, které nahánějí hrůzu a ženou nás do krajnosti a které mohou zapříčinit jedinečný mentální zážitek. Konfrontace s rizikem vede k prožívání a uvědomování si smyslu vlastní existence (Hoffmanová, 2013). Rizikové aktivity jako je extrémní jízda na kajaku „jedince dovádí na vrcholnou míru prožívání pocitu existence..., náhlý přívál emočního vzrušení, které účastníky zaplavuje, jim dává pocit vnitřní síly, pocit hraničící s extází.“ (Le Breton, 2000, s. 9). Sportovci jakoby nikdy předtím „nedosáhli takovou míru potvrzení, takovou plnost bytí, která by ospravedlňovala veškeré dosavadní vložené úsilí, kdy minulost a budoucnost jsou odváty pryč v jediném kulminujícím okamžiku.“ (Le Breton, 2000, s. 9). Le Breton (2000) hovoří v této souvislosti o symbolické „hře se smrtí“, o vyhledávání nebezpečí uvnitř bezpečí, což v souladu s Maslowovou (1999) teorií sebeaktualizace vede k sebetranscendenci, spojenou se schopností hlubších mezilidských vztahů, tolerancí a tvořivostí (Hoffmanová, 2013). Brymer a Oades (2009) dále popisují silný vliv extrémního sportu na osobnostní rozvoj sportovce, zejména silný vliv na odvahu a pokoru. Výsledky Brymera a Oades (2009) ukazují, že odvaha a pokora mohou být úmyslně šlechtěny provozováním aktivit, které zahrnují reálné nebezpečí smrti, strach

*Korespondenční adresa: Jan Busta, Katedra sportů v přírodě, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova, José Martího 269/31, 16252 Praha 6, e-mail: busta@ftvs.cuni.cz

a poznání, že příroda ve svých extrémech je mnohem větší a silnější než lidstvo. Brymer (2010) dále upozorňuje na potenciál, který extrémní sporty představují pro rozvoj osobnosti jedince a o propojení extrémních sportovních prožitků s pozdějšími pozitivními životními změnami. Současně má extrémní sport pozitivní vliv na rozvoj zájmu o životní prostředí a péči o něj (Brymer, 2009). Dlouhodobě přesto společensky nejsilněji rezonuje mínění o extrémních sportovcích vyplývající ze starších výzkumných prací, a sice že extrémní sportovci jsou jednoduše vyhledávači extrémních zážitků (sensation seekers) proto, že vyžadují úroveň aktivity organismu vyšší než běžná populace (Zuckermann, 1983; Zuckermann, 1994). Pohled Zuckermanna (1983, 1994) považujeme za velmi reduktivní a zdaleka nezachycuje fenomén extrémního sportu v jeho bohatosti. Z hraničních podmínek, při kterých je výkon v extrémním kayakingu realizován, bezprostředně vyplývá možnost smrti (nejčastěji následkem utonutí). Přes významně zvýšené riziko úmrtí při výkonu extrémního kayakingu se domníváme, že bychom fenomén extrémního kayakingu velmi silně redukovali v celé jeho bohatosti v případě, že bychom nahlížení na extrémní kajakáře podmnili Zuckermannovou (1983, 1994) optikou podobně jako Apter a Batler (1997) při nahlížení na parašutismus. Domníváme se, že nahlízet na extrémní kajakáře pouze jako na jakési „adrenalinové fetišáky“ vyhledávající silnou euforii doprovázející adrenalinový rizikový zážitek nebo jako na jakési „bezmozky“ bez pudu sebezáchovy, kteří nejsou schopni adekvátního odhadu rizika, je velmi zkreslující a předsudečné. Nevíme totiž, jakým způsobem kajakáři svou sportovní disciplínu a zejména zvýšené riziko úmrtí prožívají. Nevíme, jak pociťují vědomí vlastní smrtelnosti, ani jak k vlastní smrtelnosti přistupují. Extrémní kayaking považujeme za samostatný fenomén zasluhující kvalitativní hermeneutický přístup, který by lépe umožnil zmapovat celou šíři tohoto fenoménu a přesněji vymezil jednotlivé oblasti pro další výzkum.

Hlavním cílem předkládaného výzkumu proto bylo zjistit, jakým způsobem čeští extrémní kajakáři prožívají svou smrtelnost v celkovém kontextu jimi provozovaného sportu.

Metodika

Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl, vzhledem k omezenému počtu extrémních kajakářů, zvolen formou záměrného výběru. Vybráni byli pouze kajakáři, kteří se extrémnímu kayakingu věnují pravidelně a kteří v rámci své aktivity vyhledávají výlučné a neznámé úseky našich i světových vodních terénů, zároveň se pokoušejí o první sjezdy skoků a vodopádů. Dalšími kritérii účasti ve výzkumném šetření byla: vlastní ochota probanda

k upřímné participaci ve výzkumu, pravidelné provozování extrémní jízdy na kajaku a podpora sponzorů. Podpora sponzorů je jediným objektivním kritériem reflektujícím reputaci a hierarchické umístění probanda v samotné komunitě extrémních kajakářů, protože extrémní kajakáři se zpravidla nevěnují soutěžním aktivitám a jejich sociální vliv nelze odhadnout na základě počtu získaných medailí. Výzkumný soubor se skládal z 9 kajakářů a jedné kajakářky ve věku 21–42 let, průměrný věk činil $30,7 \pm 5,1$ let. Výzkum byl schválen etickou komisí Pražské vysoké školy psychosociálních studií a všichni účastníci podepsali písemný souhlas s účastí ve výzkumu.

Sběr dat

Sběr dat probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru (PR), při kterém je závazná struktura otázek doplněna upřesňujícími otázkami dle momentální potřeby. Zachována je tak přirozenost rozhovoru a pocit důvěry mezi účastníkem výzkumu a výzkumníkem. Výzkumníkovi poskytuje jistou oporu, aby během rozhovoru nedocházelo k nežádoucím tematickým odbočkám (Miovský, 2006). Rozhovory probíhaly v klidném prostředí dobře známém pro jednotlivé účastníky výzkumu. Délka rozhovoru činila 30–40 minut. Všechny rozhovory byly nahrány a následně přepsány. Struktura PR byla z důvodu snahy o zodpovězení výzkumné otázky v celkovém kontextu zkoumaného fenoménu postavena spíše obecně.

Analýza dat

K analýze dat získaných formou polostrukturovaných rozhovorů byla využita metoda tematické analýzy dle Brauna a Clarka (2006) využívající induktivní přístup. Po seznámení a důsledném přepisu dat byla data deskriptivně kódována, následně byly seskupovány významově příbuzné úseky kódů, na základě příbuzných úseků byla vytvořena témata korespondující s cíli výzkumu, jasné vymezení, pojmenování a definování získaných témat.

Výsledky

Během analýzy bylo identifikováno sedm témat vztahujících se k výzkumné otázce a zároveň zachycujících celkový kontext fenoménu extrémního kayakingu.

1 Pocity přátelství a důvěry v komunitě

Komunita extrémních kajakářů je jedním z nejvíce obohacujících aspektů prožitkové sféry extrémních kajakářů, zároveň se jedná o velmi významný motivační faktor jejich činnosti. Respondenti často zmiňují silná přátelství, vzájemnou otevřenost, upřímnost a důvěru, mluví o prostředí specifické komunity, kde „...existuje ta pomoc jeden druhému a bez toho se na tý vodě nedá

jezdit“ (R6). „Fakt je to o tý komunitě, tady jsou asi mí všichni nejlepší kámoši“ (R2). Kayaking radíme přitom mezi individuální sporty, z rozhovorů je ovšem patrný význam vzájemné spolupráce a odpovědnosti za druhé. Respondenti kladli důraz i na důležitost nevystavit přátele nebezpečí, ať už špatným odhadem výkonnosti skupiny, obtížnosti řeky, ale i ohrožením sebe sama, jelikož i to do značné míry ohrožuje celou skupinu. „Je to sice strašně individuální, protože v kajaku seš sám, nicméně je to závislý na skupince, takže ty lidi, se kterejma jedeš na vodu, s nima musí člověk bejt ideálně v nějakým blízkým vztahu“ (R7). Zároveň vědomí vlastní smrtelnosti, rizika a nebezpečí extrémního kayakingu si respondenti často uvědomí kvůli krizové situaci, kdy musí zachraňovat svého kamaráda. Ve většině případů můžeme sledovat, že vědomí o nebezpečí a riziku smrti kajakáři nabývají spíše než z vlastních chyb skrze skupinu přátel. „To ohrožení života vlastního je v podstatě jednodušší než ohrožení života těch ostatních. To asi člověk vnímá výrazně bolestněji a výrazně to má takovej emočně tísnivější rozměr“ (R3).

2 Unikátnost prožitku žvlu a přírody

Specifičnost prožitků vodního žvlu a přírody se opakovaně a se značným důrazem prolíná všemi rozhovory. Vše je umocněno faktem, že kajakář „...se dostává na místa, kam se bez kajaku nedostane. Většina z těch míst je dost jedinečných, protože pohled, když člověk jede hlubokou soutěskou nebo kaňonem, je prostě nenahraditelný, že jo. Dost často tam neslezeš jenom s lanama, aby ses podíval. A zároveň jako žiješ, teda žiješ!“ (R1). Kajakáři se dostávají do těžko přístupných a komerční turistikou nepoškozených míst, což v nich vyvolává pocity autentičnosti a původnosti: „Vracíš se k takovým těm kořenům lidství“ (R2). Příroda a v ní zastoupený vodní živel jsou zdrojem nevyzpytatelnosti, protože řeka „...není žádněj připraveněj vodní park. I na tý jednodušší řece se můžou nacházet i nebezpečný místa, kdy samozřejmě tam vždycky zůstává na pozadí nějaký riziko, kdy člověk může... si ublížit... nešťastnou náhodou ve výsledku.“ Kajakáři často nemají možnost vnější pomoci, musí se spolehnout na sebe samé i sebe navzájem. „Když víš, že seš v nějakým kaňonu nějaký řeky, tisíce kilometrů od civilizace a jediná cesta, jak se dostat ven, je jí projet a ty víš, že je tam šestinásobek vody, než tam měl být. Takže prostě jsou ty karty rozdány úplně nejhůř.“ Respondent pak dále uvádí náročnost těchto podmínek: „Trvá to minuty, hodiny, hodiny, dny... To už je taková ta dlouhodobá tíseň, a to jako na tu palici sedá hodně nepříjemně“ (R3). K nevyzpytatelností přírody patří i náhlé překážky ve vodním korytu. „Co mě přijde, že člověk úplně neovlivní, jsou stromy. A to ty následky jsou potom fatální. Může bejt klidně i lehčí voda, ale ten strom... Je vždycky průser. Speciálně když má větve, tak tam stačí, aby se malinko

něco podělalo... Člověk se zahákne o bundu, o šprycku, o vestu a prostě to jede. A průser je na světě a ta voda nemusí bejt ani těžká“ (R8).

3 Radost z progresu

Podobně jako výkonnostní či vrcholoví sportovci, také extrémní kajakáři pociťují radost z vlastního zlepšení, poznávání a překonávání osobních hranic a kompetencí. Silné, libé pocity souvisí s překonáním sebe sama, s překonáním výzev mimo vlastní komfortní zónu. „A i se mi na tom líbí to, že když sjedu něco, co u mě si myslím, že je třeba hraniční, tak z toho mám hodně dobrej pocit a plus k tomu, znovu mě začali bavit i ty závody. Že se mi vrátil ten impuls dobrýho pocitu z dobrýho výsledku...“ (R9).

4 Význam kayakingu a motivace

Vzhledem ke komplexnosti fenoménu extrémního kayakingu, je tento úzce spojen se životy respondentů, a sice tak úzce, že se zdráhají pomyslet na další nepokračování, i přes vědomí všech rizik se sportem spojených a všech obětí, které musí pro svůj sport podstupovat. „Je to určitě smysl máho bytí... Nedovedu si představit dělat něco jinýho. Nedovedu si to představit“ (R10). U většiny respondentů je možno se setkat s mírným odporem k označení extrémního kayakingu pojmem sport, kterýžto pojem se jim jeví nedostatečný, a kloní se k označení „životní styl.“ „Pro mě to znamená úplně všechno, protože si myslím, že když to takhle člověk dělá, tak už to není sport, ale životní styl. Všechno v životě už tak nějak někam míří v kontextu tady toho krůčku. Tak jak to děláme, tak to není sport, ale spíš koníček, takovej lifestyle těžkej“ (R3). Dle respondentů se jedná o fenomén prostupující celý jejich život.

5 Vědomí vlastních hranic a kompetencí

Aktivita na hranici vlastních možností pro účastníky představuje silný stresový podnět, který k úspěšnému zvládnutí vyžaduje přesnou znalost vlastních momentálních hranic a kompetencí a schopnost pracovat s psychickým tlakem. Schopnost pracovat s psychickým tlakem se prolíná i do běžného života. „Myslím, že člověk je tak nějak automaticky trošku, víc upřímnější, trošku jde ve věcech na hranu, tak nějak očekává, že všechno bude taky tak nějak na hraně. Už ho spousta extrémnějších, krizovějších situací nepřekvapuje, a to z jakýhokoli ranku, ale většinou jeho okolí překvapuje, že jeho to nepřekvapuje“ (R3). Většina respondentů zmiňuje, že převažující většina krizových situací vzniká v případech, kdy jezdec špatně odhadne své schopnosti, překročí vlastní hranice a následně neustojí psychický tlak (strach, stres a nervozitu). Nadměrný psychický tlak následně způsobí zkratkovitě, či chybové jednání, na jehož základě se jezdec dostane do situace ohrožující ho na životě. „Když jsi s tím srovnanej, když víš, co

a jak, tak je to pro tebe daleko jednodušší, než když se fakt hodně bojíš a máš z toho velkej respekt, tak je to pro tebe daleko těžší a je tam vidět často že lidi, který se bojí, dělají tak často zbytečný chyby, který je pak hodně trápěj“ (R4).

6 Vědomí náročnosti

a specifičnosti krizových situací

Je náročné zrealizovat ideální způsob záchrany tonoucího z důvodů specifičnosti a unikátnosti každé krizové situace. „*To přemejšlení v krizových situacích člověk se může teoreticky učit tisíckrát, ale jakoby jak v tom fungovat, tak to člověk zjistí bohužel, podle mého názoru jenom praxí, což je takový smutný, protože si o tom můžeš sice přečíst tisíckrát, ale když se něco stane, tak to nikdy nebude fungovat, tak, jak bylo napsáno v knížce“ (R1). Samotné krizové situace bývají odlišné od simulací absolvovaných v rámci školení první pomoci, vodní záchrany apod. „*A musím říct, že i když člověk na to třeba trénuje, na první pomoc a tak. Když jde o tak blízkýho člověka, tak musím to přiznat, jsem byl úplně... úplně nepoužitelný, v tu chvíli.“ (R4). Respondent dále v rámci stejné zkušenosti uvádí: „*A bylo to na těžký řece, ani jsme nevěděli, co je dál. Nikdo z nás tam předtím v životě nebyl. Takovej velkej stres nebo šok nebo prostě hodně nepříjemná věc tady to zažít. Už bych to nechtěl si opakovat. Bylo to hodně intenzivní a pochopil jsem, že člověk to může trénovat stotisíckrát, ale když jde asi takhle o blízkýho člověka, tak je to jako těžší si zachovat úplně chladnou hlavu“ (R4). Z výpovědi vyplývá, že i přes výše zmíněnou nepředvídatelnost krizových situací extrémní kajakáři přípravu na krizové situace nepodceňují a důkladně se vzdělávají, aby při záchraně byli platnými svým spolujezdci. „*Člověk by se měl připravovat neustále, celý rok, každou volnou chvíli na to nejhorší. Já prostě neustále chodím někam na kurzy, pořád půjdu znova a znova, první pomoc, vodní záchrana, uzlování, a tak dále a tak dále“ (R3). „*Máš nějaký postupy, v hlavě, co by se... Základní samozřejmě, v rámci těch knížek a těch kurzů, co se můžeš naučit. Máš naučený nějaký postupy, co dělat, a na základě těch se snažíš postupovat“ (R1). Z výpovědi vyplývá, že ohrožení cizího života se pojí s výrazně silnější emoční reakcí než při ohrožení vlastního života. „*Ohrožení života vlastního je asi jednodušší než ohrožení života těch ostatních, to člověk vnímá výrazně bolestněji, a to má takovej emočně tísnivější rozměr, než když jsem v nebezpečí sám, ale je to jen krátkodobý, když je někde nějaká přeje, nebo když se stane, že víš, že teď se něco pokazilo, že jsi něco posral a teď ti jde o život. Tam většinou na nějakou tíseň nemáš moc čas, tam bojuješ o život“ (R3). Zároveň se respondenti opakovaně zmiňují o nutnosti zajištění vlastní bezpečnosti a nutnosti zachovat rozvahu a emoční vyrovnanost při samotné záchraně. „*Ale*******

*prostě ... tak samozřejmě nějaký riziko podstoupím... ale musí bejt přiměřený. Zase se nechci utopit, kvůli někomu jinýmu. Už jsem se tolikrát kvůli tomu tolikrát dostal do potíží, že jsem někoho zachraňoval, někomu zachraňoval loď, někomu zachraňoval materiál, že teď už jako si na to dávám pozor. Za žádnou loď se nikam neženou, za žádným materiálem se nikam neženou, za člověkem rozhodně jo, ale taky to má svý meze. Nepojedu drop, kterej neznám, neskočím nikam naslepo. To prostě neudělám. Na to už jsem dost starej“ (R6). „*Většina lidí a vidím to neustále do kolečka, i zkušenějších lidí, tak reaguje strašidelně, v krizových situacích emočně a je to škoda, protože v takovýhle situaci emoce jsou nepřítel. Tam musíš velice chladně a velice studeně přemýšlet a jet podle faktů a podle možností a naprosto racionální rozměry, tam se nejde pouštět do emocí. Takže naopak, dostat se do situace, kdy člověk přemýšlí racionálně v těchto situacích je prostě špička“ (R3). Nerozvážnou záchranou by mohla být krizová situace zhoršena. Respondenti zmiňují přesah schopnosti zachovat v krizi chladnou hlavu i do běžného života.**

7 Snaha o minimalizaci rizik

Z výpovědi vyplývá, že vědomí vlastní smrtelnosti na kajakáře nejvíc doléhá právě skrze jejich přátele a blízké v krizových situacích, a především následně po nich, kdy mají čas si uplynulé události zvědomit. „*V té chvíli musím říct, že jsem se cejtíl fakt hrozně, když jsem viděl toho kamaráda pod sebou. To je sice minuta a půl, ale tobě to připadá jako deset minut. A prostě připadá ti to hrozný“ (R2). Jejich odpovědi je snaha o minimalizaci rizik. Absolutní minimalizaci rizika by bylo ukončení činnosti extrémního kayakingu, oslovení kajakáři si ovšem nedovedou představit, že by k takové možnosti přistoupili, případně pouze po velmi silně negativním zážitku. „*Já jsem měl dvě takový přestávky, kdy jsem se do toho znovu musel dostávat... Ale musím říct, že v tom momentě, kdy jsem se hrabal zase ze spodu, tak kdybych se potkal s nějakým momentem negativním, tak bych s tím asi problém měl, ale spíš v nějakým afektu, než že by to bylo rozhodnutí racionální“ (R3). „*Vůbec ne. Ale to je taky asi tím, že jsem nikdy netahal nikoho mrtvého z vody. Protože jsou lidi, který tahali a řekli, že konec nebo rozhodně měli dlouhou pauzu. Mě se to nikdy nestalo a doufám, že nestane. Takže ne“ (R7). Po negativním zážitku častěji, než samotné ukončení činnosti připouštějí snížení obtížnosti absolvovaných vodních terénů. „*No... nechal asi ne, spíš možná snížil úroveň, že člověk pak začne jezdit takový ty čtyřky, pětky, co má jako klasiku, že tam zná každé kámen. Jako úplně přestat, tak to už si ani nejde. To by se pak člověk unudil.“ (R4). „*Hele, Nikdy. Vždycky jsem si říkal, že i kdyby přišla ta situace a už se mi to fakt nelíbilo, tak stejně bych se snažil pádlovat aspoň na nějaký lehčí bázi...“ (R2). Ačkoliv*****

kajakáři hovoří o všudypřítomnosti rizika už z podstaty přírodní unikátnosti terénu řek, zdůrazňují vnímání vlastní subjektivní míry rizika, svoje hranice možností a svoji snahu vyvarovat se překračování této hranice. „Samozřejmě, pro běžného člověka, který v tom není zažitéj, tak bych to viděl jako extrémní činnost, protože, ten, když si do toho vlezle a vyrazí, tak se mu nejspíš něco stane. Pro lidi, který se tomu věnujou. Tak se to samozřejmě pohybuje v různých sférách, když člověk jede fakt něco těžkýho, ale pro něj už jako kondiční věc, která pro nezkušeného je vlastně už absolutně šílená, ale pro něj je naprosto běžná, tak v tu chvíli už to neberu jako úplně extrémní a nebezpečnou aktivitu“ (R1).

Diskuse

Výsledky potvrzují, že nahlížet na extrémní kajakáře pouze jako na jakési „adrenalinové fetišáky“ vyhledávající silnou euforii doprovázející adrenalinový rizikový zážitek nebo jako na jakési „bezmozky“ bez pudu sebezáchovy, je mylné. Z výsledků vyplývá, že kajakáři si rizika své činnosti uvědomují naopak velmi dobře, zodpovědně se připravují na možné krizové situace, chtějí být kompetentní poskytnout záchranu a první pomoc ve chvíli nastalého problému, ale i důsledně analyzovat preventivně každou situaci, svoje momentální možnosti a limity, i faktory ohrožující celou skupinu. Dále můžeme tvrdit, že silně pociťují zodpovědnost za své kolegy. Jediným možným opatřením proti životu nebezpečným situacím je přítom vlastní připravenost (absolvování kurzů první pomoci, vodní záchrany, uzlování apod.). Nejdůležitějším faktorem eliminace rizik je samotná analýza obtížnosti terénu řeky (např. znalost úseku řeky před sebou), zřetel na schopnosti skupiny (např. schopnost jednotlivých členů skupiny poskytnout první pomoc), zvýšená pozornost na možná nebezpečí (např. napadané stromy ve vodním korytu), jak pro sebe, tak pro ostatní členy skupiny. Výsledky dále potvrzují závěry Brymera a Oadese (2007) o silném vlivu extrémního sportu na osobnostní rozvoj sportovce, zejména o silném vlivu na odvalu a pokoru. Lze také potvrdit závěry Brymera (2010) i Immonena, Brymera, Davidse, Liukkonena a Jaakkoly (2018), že extrémní kajakáři mají silně vyvinutý pozitivní vztah k přírodě i k její ochraně. Klíčovým aspektem činnosti extrémních kajakářů je komunita, resp. specifická subkultura extrémních kajakářů, jež se ovšem nesnaží být nezávislá na sportovní kultuře dominantní (v našem případě kanoistických sportech, jako je například vodní slalom, sjezd na divoké vodě, rafting nebo freestyle kayaking). Proto souhlasíme s Lyngem (2005), že klíčovým aspektem motivace se stává pocit sounáležitosti a sdílení transcendentní informace (ve smyslu sdílení zkušenosti na hraně). Jejich životní styl přináší kajakářům tolik profitu ve smyslu sociálního vyžití, sebepotvrzení, zvy-

šování a utvrzování vlastních schopností, dovedností a kompetencí, unikátnosti prožitku živlu a přírody, prožitků vzrušení, uspokojení a euforie, že přes všechna rizika nikdo z nich neuvažoval o ukončení činnosti. Zároveň potvrzujeme závěry Hoffmanové (2013), že takto pociťované společenství (komunita) „vytváří kreativní prostor pro tvorbu nové osobní identity (nejen zjevná odlišnost od vrstevníků, ale účast v extrémním sportu poskytuje dobře definovaný kontext pro osobní změnu)“. U extrémních kajakářů není patrné, tak jako v případě některých jiných extrémních sportů (např. Šebek, 2013), že by se vyhlašovali například specifickým způsobem oblékání, výběrem konkrétních módních značek nebo konkrétního hudebního žánru. I v případě extrémních kajakářů můžeme identifikovat prvky výkonové motivace, které se projevují snahou o posun vlastních hranic, překonání sebe samého a potřebou získat uznání. Přičemž lze souhlasit s Hoffmanovou (2013), že za potřebou uznání od zkušenějších členů společenství je vzrůstající vnitřní zájem o zvládnutí konkrétní aktivity.

Závěry

Z analýzy výpovědí respondentů vyplývá, že prožívají svoji smrtelnost. Uznávají svůj sport za nebezpečný a zdůrazňují nutnost tohoto vědomí pro vykonávání extrémního kayakingu. Smrtelnost je vnímána především skrze prožité krizové situace a ohrožení života přátel a kolegů, spíše než skrze vlastní ohrožení. Pro záchranu blízkého přítele jsou ochotni podstoupit i riziko, avšak vždy v mezích a se zřetelem na vlastní zdraví, bezpečí a vlastní život. Pro úspěšné vyvarování se rizikům je dle výpovědí nutná psychická vyrovnanost a schopnost introspekce, z toho plynoucí chladný a logický analytický postoj k rizikům a nebezpečím. Extrémní kajakáři věnují množství času přípravě na rizika jak z krátkodobého (prohlídka vodního terénu před sjezdem, stanovení rizik), tak i dlouhodobého (absolvování kurzů vodních záchrany, první pomoci apod.) hlediska. Díky vnímání smrtelnosti zejména skrze ohrožení života blízkých kamarádů se snaží ve své aktivitě omezit vliv náhodných faktorů, které by z jejich aktivity činily hazard (riskantní jednání, jehož výsledek závisí na náhodě). To jim umožňuje dlouhodobě využívat prožitkového a transformačního potenciálu rizika ve svém životě. Společně prožité krizové situace a souboj s živlem a přírodou vede k silným a vřelým přátelským vztahům mezi kajakáři a k větší vzájemné otevřenosti a upřímnosti. Extrémní kajakáři mají intenzivní pozitivní vztah a respekt k přírodě. Vlastní život je pro extrémní kajakáře cenný, což jim umožňuje užívat svého životního stylu. Jejich životní styl jim přináší tolik profitu, že přes všechna rizika nikdo z nich neuvažoval o ukončení činnosti.

Reference

- Apter, M. J., & Batler, R. (1997). Gratuitous risk: A study of parachuting. In S. Svebak, & M. J. Apter (Eds.). *Stress and health. A reversal theory perspective* (pp. 119–129). Washington DC: Taylor & Francis.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using the matic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–91. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brymer, E. (2009). Extreme sports as a facilitator of ecocentricity and positive life changes. *World Leisure Journal*, 51(1), 47–53. doi: 10.1080/04419057.2009.9674581
- Brymer, E. (2010). Risk taking in extreme sports: A phenomenological perspective. *Annals of Leisure Research*, 13(1–2), 218–238. doi: 10.1080/11745398.2010.9686845
- Brymer, E., & Oades L. G. (2009). Extreme sports: A positive transformation in courage and humility. *Journal of Humanistic Psychology*, 49(1), 114–126. doi: 10.1177/0022167808326199
- Brymer, E., Feletti, F., Monasterio, E. & Schweitzer, R. D. (2019). Understanding extreme sports: A psychological perspective. *Frontiers in Psychology*, 10, 3029. doi: 10.3389/fpsyg.2019.03029
- Hoffmanová, J. (2013). Teorie inklinace a zaangažovanosti v X-sportech a aktivitách. In J. Hoffmanová, & L. Šebek (Eds.). *Fenomén X-sportů a aktivit* (pp. 69–83). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Immonen, T., Brymer, E., Davids, K., Liukkonen, J., & Jaakkola, T. (2018). An Ecological Conceptualization of Extreme Sports. *Frontiers in Psychology*, 9, 1274. doi: 10.3389/fpsyg.2018.01274
- Kirchner, J. (2009). *Psychologie prožitku a dobrodružství*. Brno: Computer Press.
- Kračmar, B., Bílý, M., & Novotný, O. (1998). *Základy kanoistiky*. Praha: Univerzita Karlova.
- Le Breton, D. (2000). Playing symbolically with death in extreme sports. *Body & Society*, 6(1), 1–11. doi: 10.1177/1357034X00006001001
- Lyng, S. (2005). *Edgework: The sociology of risk taking*. New York: Routledge.
- Maslow, A. H. (1999). *Toward a psychology of being (3rd ed.)*. New York: J. Wiley & Sons.
- Mioviský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Šebek, L. (2013). Subkulturní, sociální a komunitní kontext. In J. Hoffmanová & L. Šebek (Eds.). *Fenomén X-sportů a aktivit* (pp. 147–160). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Zuckerman, M. (1983). Sensation seeking and sports. *Personality and Individual Differences*, 4(3), 285–292.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge: Cambridge University Press.

Experiencing of mortality by extreme kayakers

Background: Theoretical perspective on extreme sports mainly assumed participating as need of risk (thrill seeking) and strong experience (sensation seeking). However, methodology based on this prejudice may lead to results not relating to actual living experience of participants. **Objective:** Main objective of this research was to explore if and how Czech extreme kayakers experience mortality in overall context of their sport, using hermeneutic phenomenological qualitative research. **Methods:** Data were collected by semi-structured interviews (9 male and one female extreme kayaker, aged 21–42 years). Data were analysed through the Thematic analysis. **Results:** Results indicate that participants experience their mortality especially through the immediate threat to the lives of kayak community members. Diversity of extreme kayaking phenomenon and that range of positive experiences which this trigger leads them to nonstop effort of risk minimization, for the possibility to continue in their lifestyle.

Keywords: Extreme sport, kayaking, mortality, risk